

*Tijdschrift
voor
Numismatiek*

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- & PENNINGKUNDE

VOL. XXVIII Tweemaandelijks tijdschrift Nr. 1 1978

Redactie : **VAN KEYMEULEN André**
Jules Lootenslaan 33
9620 ZOTTEGEM

Thesaurie, publiciteit, verzending : **LE MAIRE Pierre**
De Broquevillelaan 53, bus 12
1200 BRUSSEL

Bijdrage : Beschermend lid : 500 fr.
Lid : 325 fr. — Buitenland : 375 fr. te storten
op P.C.R. nr. 000-0846038-04 van het E.G.M.P. te Brussel of
via de afdelingen.

* * * * *
* **Het Europees Genootschap voor Munt- en Penning-** *
* **kunde biedt aan alle leden en bevriende organisaties** *
* **zijn beste wensen van geluk en voorspoed voor 1978** *
* * * * *

**HELE EN HALVE ZILVEREN DUKATONS
VAN KAREL II (1665-1700)**

De ontdekking van de wrakstukken en de berging van de lading van talrijke in de loop van de tweede helft van de 17de eeuw gezonken schepen, leidde tot de ontdekking van onbekende data voor diverse muntsoorten uit onze gewesten. De registratie van deze nieuwe jaartallen verplicht ons het vroeger klasement voor bepaalde muntsoorten volledig te herzien. Dit is voornamelijk het geval voor

de hele en halve zilveren dukatons, geslagen op last van de Spaanse koning Karel II die van 1665 tot 1700 over de Zuidelijke Nederlanden regeerde.

Het basisklassement van voornoemde muntsoorten werd door wijlen de heer Marcel Hoc opgesteld in het klassiek referentiewerk « *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols, 1434-1713* » ⁽¹⁾ dat hij samen met de heer H. Enno van Gelder publiceerde. Dit klassement vertoont echter talrijke onnauwkeurigheden te wijten aan het feit dat de heer Hoc onvoldoende onderscheid gemaakt heeft tussen de verschillende reeds gepubliceerde typen van de hele en halve zilveren dukatons, afkomstig uit de Brabantse en Vlaamse munthoven. Zodoende beschouwde hij als één enkel type drie totaal verschillende typen van dukatons vermeld en afgebeeld in het werk van De Witte ⁽²⁾. Het is bijgevolg logisch dat een dergelijk opgevat klassement de raadpleging bemoeilijkt en aanleiding geeft tot verwarring.

A. DE ZILVEREN DUKATONS

De zilveren dukaton werd in ons muntstelsel ingevoerd tijdens de regering van de aartshertogen Albrecht en Isabella (1598-1621) en meer bepaald in 1618. Met een theoretisch gewicht van 32,48 g en een gehalte van 944 duizendsten, was de dukaton het zwaarste zilverstuk uit het muntstelsel. Hij had een waarde van 3 gulden of 60 stuivers en kwam dus overeen met de halve gouden soeverein. Kenmerkend voor de dukaton is dat hij op de voorzijde steeds het borstbeeld of het portret van de regerende vorst toont en dat op de keerzijde het gekroond wapenschild voorkomt, gehouden door twee staande leeuwen. De zilveren dukaton werd aangemunt vanaf 1618 tot 1754, dus tot tijdens de regering van de Oostenrijkse keizerin Maria-Theresia (1740-1780). Het is trouwens gedurende het bewind van deze laatste dat het keerzijdetype van de dukaton gewijzigd wordt in die zin dat de beeldenaar alleen nog het gekroond wapenschild van de vorstin toont. De aanmunting van de dukaton werd dus in 1754 stopgezet om het daaropvolgend jaar vervangen te worden door die van de zilveren kroon.

Gedurende de regering van Karel II veranderde de koerswaarde van de dukaton tweemaal, te weten in 1690 toen zij 3 gulden 5 stuivers bedroeg en in 1698 toen zij teruggebracht werd op 3 gulden of 60 stuivers.

(1) Afkorting EVG-H.

(2) A. DE WITTE, *Histoire monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant et marquis du Saint Empire Romain*, deel III, Anvers, 1899. Afkorting DW. EVG-H 348-2 d = DW 1076, 1077 en 1078.

Ziehier de beschrijving en het klassement van de verschillende typen van zilveren dukatons volgens de huidige stand van kennis :

TYPE 1.

Vz. : borstbeeld van Karel II, op jeugdige leeftijd, naar rechts.

Kz. : gekroond wapenschild van de vorst, gehouden door twee staande leeuwen ; het juweel van de Orde van het Gulden Vlies hangt onderaan het wapenschild en snijdt het omschrift.

Brabant-Antwerpen

Omschrift vz. : CAROL. II. D. G. HISP. ET. INDIAR. REX / . datum met in het midden een handje .

Omschrift kz. : .ARCHID. AVST. DV / X. BVRG. BRAB. Z^c(.) of .ARCHID. AVST. D / VX. BVRG. BRAB. Z^c

Effen kant.

Bekende jaartallen : 1666-1668, 1670-1677 en 1679 ⁽³⁾.

Referenties : EVG-H 348-1 a ; DW 1052.

Brabant-Brussel

Omschrift vz. : CAROL. II. D. G. HISP. ET. INDIAR. REX / . datum met in het midden een engelenhoofdje .

Omschrift kz. : .ARCHID. AVST. DV / X. BVRG. BRAB. Z^c of .ARCHD (sic). AVST. DV / X. BVRG. BRAB. Z^c.

Effen kant.

Bekende jaartallen : 1666-1673, 1675-1677 en 1679-1680 ⁽⁴⁾.

Referenties : EVG-H 348-2 a ; DW 1073.

(3) EVG-H vermeldt ook het jaartal 1665, maar we hebben geen dukaton teruggevonden met die datum.

(4) EVG-H vermeldt ook het jaartal 1678, maar we hebben geen dukaton teruggevonden met die datum.

Vlaanderen-Brugge

Omschrift vz. : CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX / . datum met in het midden een lelie .

Omschrift kz. : .ARCHID.AVST.DVX(.) / (.)BVRG.CO.FLAN.Z^c(.) of

.ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.CO.FLAN.Z^c. of
.ARCIHD (*sic*).AVST.DVX / BVRG.CO.FLAN.Z^c.

Effen kant.

Bekende jaartallen : 1666-1670, 1672-1674, 1676 en 1684.

Referenties : EVG-H 348-4 a ; H 16-25 ⁽⁵⁾.

Opvallend is de relatief lange periode tussen de voorlaatste en de laatst bekende aanmuntingsdatum voor de Brugse dukatons van het eerste type. Waarschijnlijk werd de eigenlijke produktie reeds in 1676 stopgezet en heeft men bij de hervatting ervan in 1684 gewoonweg de muntstempels van het eerste type aangepast.

TYPE 2.

Vz. : borstbeeld van Karel II, naar rechts. De vorst staat afgebeeld als een jongeman die een brede halsdoek draagt.

Kz. : zoals type nr. 1.

In 1680 werd beslist het muntportret van de koning te wijzigen. De afbeelding van het jeugdig knaapje werd vervangen door het portret van een jongeman die een brede halsdoek draagt. Volgens de kronieken uit die tijd weten we dat de aanmunting van dit nieuw type reeds in 1680 in het Brussels munthof van start ging, doch eigenaardig zijn voor dit jaartal alleen exemplaren op dubbele

(5) H = Marcel Hoc, Le monnayage de Charles II en Flandre, *Revue belge de numismatique* 80, 1928, blz. 11-35

zwaarte bekend. Wat er precies aan de hand geweest is blijft vooralsnog een raadsel. In ieder geval stellen we vast dat met de aanmunting van dit tweede type van zilveren dukatons pas in 1682 te Brussel en in 1683 te Antwerpen een aanvang genomen werd.

Vermelden we ook dat, in tegenstelling tot wat EVG-H vermeldt, het munthof van Brugge dit type dukatons nooit vervaardigd heeft. De onder het nummer 348-4 b in EVG-H vernoemde dukatons behoren in werkelijkheid tot het derde type van ons klassement.

Brabant-Antwerpen

Omschrift vz. : .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. / de datum met in het midden een handje

Omschrift kz. : .ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c

Effen kant.

Bekende jaartallen : 1683 en 1684.

Referenties : EVG-H 348-1 b ; DW 1053.

Brabant-Brussel

Omschrift vz. : .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. / de datum met in het midden een engelenhoofdje

Omschrift kz. : .ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c.

Effen kant.

Bekende jaartallen : 1682-1684.

Referenties : EVG-H 348-2 b ; DW 1074.

TYPE 3.

Vz. : borstbeeld van Karel II, naar rechts. De vorst staat afgebeeld als een jongeman die de halsketen van de Orde van het Gulden Vlies draagt.

Kz. : zoals type nr. 1.

Het is zeer waarschijnlijk dat dit derde type in omloop gebracht werd tegelijkertijd of weinige tijd na de uitgifte van het tweede type. Alle bekende Brabantse exemplaren van dit type dateren van 1684, het laatste uitgiftejaar van type nr. 2.

Brabant-Antwerpen

Omschrift vz. : .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. / de datum met in het midden een handje
 Omschrift kz. : .ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c(.)
 Effen kant.
 Bekend jaartal : 1684.
 Referenties : EVG-H 348-1 c ⁽⁶⁾; DW 1054

Brabant-Brussel

Omschrift vz. : .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. / de datum met in het midden een engelenhoofdje
 Omschrift kz. : .ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c
 Effen kant.
 Bekend jaartal : 1684.
 Referenties : EVG-H 348-2 c (foutief); DW 1075 (foutief).

Vlaanderen-Brugge

Omschrift vz. : .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. / de datum met in het midden een lelie
 Omschrift kz. : .ARCHID.AVST.DVX / BVRG.CO.FLAN.Z^c.
 Effen kant.
 Bekende jaartallen : 1684, 1687 en 1689.
 Referenties : EVG-H 348-4 b (foutief); H 26-27.

EVG-H brengt vooreerst de Vlaamse dukatons van 1684 en 1687 onder bij het tweede type, m.a.w. het type van het portret met de brede halsdoek. In het *Supplément* ⁽⁷⁾ worden aan voornoemde data ook nog de jaartallen 1689 en 1694 bijgevoegd en vermeldt de auteur dat gans die groep dukatons zou overeenstemmen met het type dat wij in ons klassement als nr. 6 gerangschikt hebben. Volgens de huidige stand van het onderzoek moeten we evenwel volgend klassement vooropstellen : de Brugse dukatons van 1687 en van 1689 behoren zonder de minste twijfel tot het derde type. Wat evenwel

⁽⁶⁾ EVG-H vermeldt ook het jaartal 1700, maar we hebben geen dukaton teruggevonden met die datum.

⁽⁷⁾ H. ENNO VAN GELDER & M. Hoc, *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols, 1434-1713, Supplément*, Amsterdam, 1964.

de dukatons van 1684 betreft kunnen we niet zo formeel zijn. We hebben gezien dat er exemplaren van die datum zijn die tot het eerste type behoren, maar persoonlijk hebben we nog geen stukken van 1684 ontmoet die bij het derde type moeten ondergebracht worden. Volgens Delmonte ⁽⁸⁾ zouden zowel de stukken van 1684 als die van 1687 en 1689 tot hetzelfde type behoren. Vermits deze auteur in zijn publikatie eveneens aanduidt in welke verzameling hij de stukken genoteerd heeft, hebben we van die melding gebruik gemaakt om de nodige inlichtingen in te winnen bij de geciteerde eigenaar van de Brugse dukatons in 1684. Daar onze brieven nooit beantwoord werden kunnen we voortsnog ons klassement alleen onder voorbehoud opmaken. Het is niet uitgesloten dat de door Delmonte vernoemde dukaton van 1684 in werkelijkheid tot het tweede type zou behoren zoals ook het geval is voor de Antwerpse en Brusselse dukatons van die datum. We hebben de indruk dat de Vlaamse produktie een zekere achterstand opgelopen had ten aanzien van de Brabantse en dat men in Brugge na de uitgifte van het eerste type dukatons onmiddellijk naar het derde type overschakelde ten einde in hetzelfde dienstjaar een identiek type in omloop te brengen als in Antwerpen en in Brussel.

Het zou ons geenszins verbazen indien de dukatons van het derde type en geslagen met datum 1684 in werkelijkheid pas in 1685 zouden vervaardigd zijn. Het is opvallend dat geen enkel van de drie muntslagplaatsen in 1685 dukatons uitgaf, terwijl het voorgaande jaar elk atelier minstens twee verschillende typen van deze muntsoort in omloop bracht.

TYPE 4.

Vz. : borstbeeld van Karel II, op oudere leeftijd, naar rechts. Onderaan het borstbeeld, het muntteken.

⁽⁸⁾ A. DELMONTE, *Supplément au Benelux d'argent*, Amsterdam, 1975.

Kz. : gekroond wapenschild van de vorst, gehouden door twee staande leeuwen; onderaan het wapenschild zijn de halsketen en het juweel van de Orde van het Gulden Vlies zichtbaar. Het omschrift wordt op twee plaatsen onderbroken door de poten van de leeuwen.

Brabant-Brussel

Omschrift vz. : CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX / onderaan het borstbeeld, een engelenhoofdje

Omschrift kz. : .ARCHID.AVST / . / DVX.BVRG / . / BRABAN.Z^e de cijfers van de datum worden gescheiden door het kruis van de kroon

Verheven kantschrift : SIC.TVTA.ET.TOTA.MANEBO.ANNO.
REGNI.VICESIMO.PRIMO.

Bekend jaartal : 1686.

Referenties : EVG-H 348-2 d (foutief); DW 1076.

Dit type is alleen bekend voor het munthof van Brussel. De stukken zijn geslagen met de schroefpers waardoor zij een rond en verzorgder uitzicht hebben. Het groot verschil tussen type nr. 4 en voorgaande typen is de plaats van de datum die thans op de keerzijde aangebracht is. EVG-H klasseert onder één enkel type de door De Witte onder de nummers 1076, 1077 en 1078 beschreven en afgebeelde dukatons. Er is niet de minste twijfel dat de laatste twee nummers dukatons voorstellen van een totaal andere stempel.

TYPE 5.

Vz. : borstbeeld van Karel II zoals bij het type nr. 4, maar het muntteken onderaan het borstbeeld verschilt ⁽⁹⁾.

(9) Zie : A. VAN KEYMEULEN, Les marques de l'atelier de Bruxelles, *Bulletin du Cercle d'études numismatiques* 1, 1964, blz. 23-25; —, Munt- en muntmeesterteken van Brussel, *Maandblad Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde* 1964, blz. 126-130.

Kz. : gekroond wapenschild van de vorst, gehouden door twee staande leeuwen die met een poot steunen op een voetstuk dat zich onderaan het wapenschild bevindt. Het omschrift wordt op twee plaatsen onderbroken door de poten van de leeuwen.

Brabant-Brussel

Omschrift vz. : CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX / onderaan het borstbeeld, een engelenhoofdje. Noteren we dat de letters van het omschrift groter zijn dan op type nr. 4.

Omschrift kz. : .ARCHID.AVST / . / DVX.BVRG / . / BRABAN.Z^e de cijfers van de datum worden gescheiden door een punt.

Effen kant.

Bekend jaartal : 1687.

Referenties : EVG-H 348-2 d (foutief); DW 1077.

Zoals reeds het geval was voor de dukatons van type nr. 4, zijn ons voor type nr. 5 alleen exemplaren bekend afkomstig uit het Brussels munthof.

TYPE 6.

Vz. : borstbeeld van Karel II, naar rechts. Op dit muntportret is de vorst nog ouder afgebeeld dan op dit van typen 4 en 5. Het borstbeeld is tamelijk groot en de halsketen van de Orde van het Gulden Vlies is zeer duidelijk. Het muntteken, onderaan het borstbeeld, is identiek aan dit van type nr. 5.

Kz. : zoals type nr. 5.

Brabant-Brussel

Omschrift vz. : CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX / onderaan het borstbeeld, een engelenhoofdje.

Omschrift kz. : .ARCHID.AVST / . / DVX.BVRG / . / BRABAN.Z^c
de cijfers van de datum worden gescheiden door een punt.

Kabelkant.

Bekende jaartallen : 1689 en 1693-1694 ⁽¹⁰⁾.

Referenties : EVG-H 348-2 d ; DW 1078.

* * *

Om het hoofdstuk over de zilveren dukatons af te sluiten, moeten we nog een speciale melding maken van het onder het nummer 1075 beschreven en afgebeeld stuk uit de verzameling De Witte. Op het eerste zicht betreft het een zevende type. Deze dukaton lijkt sterk op deze van type nr. 3 uit ons klassement. Het enig verschil is te vinden op de voorzijde waar de halsketen van de Orde van het Gulden Vlies weinig zichtbaar is en eerder schijnt vervangen te zijn door een simpel lint waaraan het juweel van voornoemde Orde hangt. Tot op heden is een dergelijk stuk ons alleen bekend door de tekening van het exemplaar uit de verzameling De Witte. We hebben evenwel de indruk dat de tekenaar een vergissing begaan heeft bij de

reproductie en dit ingevolge de sleet die het muntportret opgelopen had. Trouwens, De Witte vestigt in zijn beschrijving niet de minste aandacht op dit verschil en beschouwt bewust stuk als zijnde van hetzelfde type als de Antwerpse dukaton in zijn werk gepubliceerd onder het nummer 1073. Dit laatste stuk is het derde type van ons klassement. Vervolgens citeert De Witte op nummer 1081 een Brusselse halve dukaton die voor hem tot hetzelfde type behoort als de dukaton nummer 1075. Deze halve dukaton staat afgebeeld

(10) EVG-H vermeldt ook de jaartallen 1692 en 1698, maar we hebben geen dukatons teruggevonden met die data.

op plaat LXXV en op deze tekening is het duidelijk dat het muntportret van Karel II getooid is met de halsketen van de Orde van het Gulden Vlies. Al deze vaststellingen schijnen erop te wijzen dat in werkelijkheid geen zevende type van dukatons bestaat waarop de vorst alleen een lint zou dragen waaraan het juweel van de Orde hangt en dat bijgevolg de bewuste dukaton gewoonweg een exemplaar is dat tot het derde type behoort, zij het dan met een afgesleten muntportret. Het zou trouwens hoogst ongewoon zijn om voor één enkel dienstjaar uiteindelijk drie verschillende typen terug te vinden voor de Brusselse dukatons.

B. DE ZILVEREN HALVE DUKATONS

Wat betreft de zilveren halve dukatons, in omloop gebracht tijdens de regering van Karel II, vermeldt EVG-H het bestaan van vier verschillende typen. Volgens ons onderzoek moet dit aantal op drie teruggebracht worden. De beschrijving van de typen stemmen overeen met die van de dukatons.

TYPE 1.

Brabant-Antwerpen

Omschrift vz. CAROL. II. D. G. HISP. ET IND. R. REX / . datum
met in het midden een handje .

Omschrift kz. .ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c(.)
Effen kant.

Bekende jaartallen : 1666, 1668-1677 en 1679 ⁽¹¹⁾

Referenties : EVG-H 349-1 a ; DW 1055.

(11) EVG-H vermeldt ook het jaartal 1667, maar we hebben geen halve dukaton teruggevonden met die datum.

Brabant-Brussel

Omschrift vz. CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX / . datum
met in het midden een engelenhoofdje .
Omschrift kz. .ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c.
Effen kant.
Bekende jaartallen : 1666, 1668, 1670-1671, 1673, 1676-1677 en 1679.
Referenties : EVG-H 349-2 a ; DW 1079.

Vlaanderen-Brugge

Omschrift vz. : CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX / . datum
met in het midden een lelie .
Omschrift kz. : .ARCHID.AVST.DVX / BVRG.CO.FLAN.Z^c(.) of
.ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.CO.FLAN.Z^c.
Effen kant.
Bekende jaartallen : 1666-1670, 1672-1674, 1677 en 1684.
Referenties : EVG-H 349-4 a ; H 29-31.

TYPE 2

Brabant-Antwerpen

Omschrift vz. .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. datum
met in het midden een handje
Omschrift kz. ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c.
Effen kant.
Bekende jaartallen : 1683 en 1684
Referenties : EVG-H - ; DW -.

Brabant-Brussel

Omschrift vz. .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. / datum
met in het midden een engelenhoofdje
Omschrift kz .ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c.
Effen kant.
Bekende jaartallen : 1682 en 1683.
Referenties : EVG-H 349-2 b ; DW 1080

TYPE 3.

Brabant-Antwerpen

Omschrift vz. : .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. datum
met in het midden een handje
Omschrift kz. : .ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c
Effen kant.
Bekend jaartal : 1684.
Referenties : EVG-H 349-1 b ; DW 1056.

Brabant-Brussel

Omschrift vz. : .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. datum
met in het midden een engelenhoofdje
Omschrift kz. : ARCHID.AVST.DV / X.BVRG.BRAB.Z^c
Effen kant.
Bekend jaartal : 1684.
Referenties : EVG-H 349-2 c ; DW 1081.

Vlaanderen-Brugge

Omschrift vz. : .CAROL.II.D.G.HISP.ET.INDIAR.REX. / datum
met in het midden een lelie
Omschrift kz. : ARCHID.AVST.DVX / BVRG.CO.FLAN.Z^c
Effen kant.
Bekende jaartallen : 1687 en 1689.
Referenties : EVG-H 349-4 b (foutief) ⁽¹²⁾.

* * *

Samenvattende tabel

	ANTWERPEN	BRUSSEL	BRUGGE
ZILVEREN			
DUKATON			
Type 1	1666-68, 70-77, 79	1666-73, 75-77, 79-80	1666-70, 72-74, 76, 84
Type 2	1683-84	1682-84	
Type 3	1684	1684	1684, 87, 89
Type 4		1686	
Type 5		1687	
Type 6		1689, 93-94	1694
ZILVEREN			
HALVE			
DUKATON			
Type 1	1666, 68-77, 79	1666, 68, 70-71, 73, 76-77, 79	1666-70, 72-74, 77, 84
Type 2	1683-84	1682-83	
Type 3	1684	1684	1687, 89

André VAN KEYMEULEN

(12) EVG-H vermeldt dat de halve dukatons van 1687 en 1689 van een ander type zouden zijn en meer bepaald van het type nr. 6 van ons klassement voor de dukatons. Er is geen twijfel dat de halve dukatons van voornoemde jaartallen tot het derde type behoren.

DE MUNTSLAG TIJDENS DE LATIJNSE MUNTUNIE

In dit artikel zal worden geprobeerd een klaarder inzicht te schepen in de aanmuntingen van België, Frankrijk, Griekenland, Italië en Zwitserland tijdens de periode 1865-1926. Zoals de lezer weet vormden deze vijf landen in die jaren de zogenaamde Latijnse Muntunie, gesticht om te verhelpen aan de moeilijkheden die in het begin der jaren 1880 waren ontstaan door de hoge zilverprijs, welke de aanmunt van dit metaal verlieslatend maakte. Daarom werd besloten het gehalte van het zilveren pasgeld (20 c. tot 2 fr.) te verlagen van 0.900 tot 0.835; tevens werd overeengekomen dat de zilveren en gouden munten van een lidstaat over het gehele grondgebied van de unie als betaalmiddel zouden kunnen worden gebruikt.

Teneinde te voorkomen dat één der leden de andere zou overspoelen met zilveren pasmunt waarvan de intrinsieke waarde lager lag dan de nominale, werd bepaald dat elke staat slechts een beperkt bedrag van deze munten mocht uitgeven. Als basis koos men een uitgave van 6 francs per inwoner, aan te munten over een tijdsspanne van 15 jaar (duur van de Conventie van 1865).

Tabel 1 geeft een overzicht van de toegestane en aangemunte bedragen uit deze periode. Merken we op dat het contingent van Italië aanvankelijk 141 miljoen bedroeg maar dat dit werd verhoogd tot 156 miljoen na de annexatie van Venetië en de Pauselijke Staten.

TABEL 1 — Aanmunt van pasmunt (1863-1879)

	BELGIE	FRANKRIJK	GRIEKENLAND
20 c.		2.504.728,60	444.625,40
50 c.	4.447.932	44.583.955	2.250.316,50
1 fr.	11.761.608	102.975.552	4.531.358
2 fr.	15.790.460	79.116.084	1.773.700
totaal	32.000.000	229.180.319,60	8.999.999,90
toegestaan	32.000.000	239.000.000	9.000.000
rest		9.819.680,40	0,10

	ITALIE	ZWITSERLAND ⁽¹⁾
20 c.	7.000.000	
50 c.	51.000.000	2.000.000
1 fr.	68.000.000	7.000.000
2 fr.	30.000.000	8.000.000
totaal	156.000.000	17.000.000
toegestaan	156.000.000	17.000.000
rest		

(1) De zilveren pasmunten welke Zwitserland sloeg tussen 1860 en 1863 met een gehalte van 0.800 voor een bedrag van 10.519.078 francs bleven geldig tot 1/1/1878. Tegen die datum werd een totaal van 7.922.100 francs ingetrokken en hersmolten.

francs-s
Aangez
nmuntin
900) en
s vanaf
tukken

sterk toe als gevolg van speculatie. Het hoogtepunt werd bereikt in 1873. Indien men wou vermijden dat het monetair systeem waarop de Latijnse Unie gebaseerd was, namelijk de dubbele standaard, zou ineens
van de
lijks to
bedrag
deze mogelijkheid; België en Griekenland volgden in 1876 en Frankrijk in 1877.

In tabel 2 worden de toegestane contingenten, evenals de mate waarin ervan gebruik gemaakt werd, opgesomd.

TABEL 2 — Aanmunt van zilveren 5 francs-stukken (1874-1879)

		1874	1875	1876
BELGIE	toegestaan	12.000.000	15.000.000	10.800.000
	aangemunt	12.000.000	14.904.705	10.799.425
	rest		95.295	575
FRANKRIJK	toegestaan	60.000.000	75.000.000	54.000.000
	aangemunt	59.996.010	75.000.000	52.661.315
	rest	3.990		1.338.685
GRIEKENLAND	toegestaan		5.000.000	12.000.000 ⁽¹⁾
	aangemunt		5.000.000	10.462.865
	rest			1.537.135
ITALIE	toegestaan	60.000.000 ⁽²⁾	50.000.000	36.000.000
	aangemunt	60.000.000	50.000.000	36.000.000
	rest			
ZWITSERLAND ⁽³⁾	toegestaan	8.000.000	10.000.000	7.200.000
	aangemunt	7.978.250		
	rest	21.750	10.000.000	7.200.000
TOTAAL	toegestaan	140.000.000	155.000.000	120.000.000
	aangemunt	139.974.260	144.904.705	109.923.605
	rest	25.740	10.095.295	10.076.395

(1) Gewoon contingent van 3.600.000 + buitengewoon contingent van 8.400.000 dat ter vervanging moest dienen van de stukken, geslagen vóór de toetreding tot de Latijnse Unie.

(2) Gewoon contingent van 40.000.000 + buitengewoon contingent van 20.000.000, geslagen voor het Reservefonds van de Nationale Bank van Italië, en in omloop gebracht in 1875.

(3) De 5 francs-stukken, geslagen ter gelegenheid van de Federale Schuttersfeesten, hadden geen wettelijke koers. Ze werden aangemunt tot in 1885.

		1877	1878	1879
BELGIE	toegestaan	5.400.000		
	aangemunt			
	rest	5.400.000		
FRANKRIJK	toegestaan	27.000.000		
	aangemunt	16.464.285	1.321.420 ⁽⁴⁾	
	rest	9.214.295		
GRIEKENLAND	toegestaan	11.000.000 ⁽⁵⁾		
	aangemunt			
	rest	11.000.000		
ITALIE	toegestaan	18.000.000	9.000.000	20.000.000
	aangemunt	18.000.000	9.000.000	20.000.000
	rest			
ZWITSERLAND	toegestaan	3.600.000		
	aangemunt			
	rest	3.600.000		
TOTAAL	toegestaan	65.000.000	9.000.000	20.000.000
	aangemunt	35.785.705	9.000.000	20.000.000
	rest	29.214.295		

(4) De stukken van Frankrijk, geslagen in 1878, werden aangemunt als gevolg van verplichtingen, aangegaan in 1877, en moeten dan ook aanzien worden als geslagen in dit jaar.

(5) Gewoon contingent van 1.800.000 + buitengewoon contingent van 9.000.000 (zie nota 1).

De Conventie van 1865, welke afliep in 1879, werd vervangen door een nieuwe, geldig voor 6 jaar. De aanmunting van 5 francs-stukken werd opgeschort terwijl de contingenten van het zilveren pasgeld werden opgetrokken, hetgeen wordt voorgesteld in tabel 3. Er dient op gewezen dat de verhoging voor Griekenland eerst 1.500.000 frank bedroeg, maar dat hierbij nog eens 1.800.000 werd gevoegd in 1882 na de verovering van Thessalië. Tijdens deze periode maakte Italië als eerste staat gebruik van de mogelijkheid om de versleten munten gedeeltelijk of geheel in te trekken en te vervangen door nieuwe.

TABEL 3 — Aanmunting van pasmunt (1880-1885)

AAN-MUNTING	BELGIË	FRANKRIJK	GRIEKEN-LAND	ITALIE	ZWITSER-LAND
20 c.		—	200.000		
50 c.	100.000	3.855.304,50	300.000		1.000.000
1 fr.	664.706	2.010.000	8.00000	2.000.000	
2 fr.	235.294	2.028.000	500.000	30.000.000	
totaal	1.000.000	7.893.304,50	1.800.000	32.000.000	1.000.000

ONT-MUNTING	BELGIE	FRANKRIJK	GRIEKEN-LAND	ITALIE	ZWITSER-LAND
20 c.				7.000.000 ⁽¹⁾	
50 c.				11.000.000	
totaal				18.000.000	
netto	1.000.000	7.893.304,50	1.800.000	14.000.000	1.000.000
toege- staan	1.000.000	1.000.000	3.300.000	14.000.000	1.000.000
over- dracht		9.819.680,40	0,10		
rest		2.926.375,90	1.500.000,10		

(1) De stukken van 20 centesimi van Italië werden alleen in dat land zelf uit de circulatie genomen in 1883, terwijl ze elders in omloop bleven tot in 1894.

De hernieuwing van de Latijnse Unie in 1885 verliep niet zonder moeilijkheden: als gevolg van de daling van de zilverprijs hadden de 5 francs-stukken hun rol van internationaal betalingsmiddel verloren. De Latijnse Unie beschikte echter over een zeer grote voorraad van deze stukken, die nu nog maar een beperkt gebruik kenden. Het grootste deel ervan verzamelde zich dan ook in de kassen van de Nationale Banken, tot ongenoegen van deze laatsten.

Daartegenover stond dat er een merkbaar tekort bestond aan zilveren pasmunt. Een elegante oplossing van dit dubbel probleem was dan ook het omsmelten van een gedeelte van de 5 francs-stukken en het gebruiken van het zilver voor het slaan van pasmunt. Deze operatie was zelfs winstgevend aangezien de 5 francs-stukken een gehalte hadden van 0.900 en het pasgeld van 0.835. Bovendien bevatten de 5 francs-stukken van vóór 1850 kleine hoeveelheden goud, hetwelk er met de toenmalige raffinagetechnieken niet was uitgehaald, maar in de jaren 1880 gemakkelijk kon worden teruggewonnen.

België was het eerste land dat deze werkwijze toepaste. Het spreekt vanzelf dat een staat die van deze mogelijkheid wenste of moest gebruik maken, alleen 5 francs-stukken met zijn eigen stempel kon omsmelten.

Tabel 4 geeft een overzicht van de aanmuntingen en omsmeltingen uit de periode 1886 tot 1897.

TABEL 4 — Aanmunting van pasmunt (1886-1897)

AAN-MUNTING	BELGIE	FRANKRIJK	GRIEKEN-LAND	ITALIË	ZWITSER-LAND
20 c.		20			
50 c.	2.500.000	8.745.829		391.782	400.000
1 fr.	5.000.000	11.336.099		22.431.593	3.200.000
2 fr.	300.000	6.747.008		24.334.085	3.400.000
totaal	7.800.000	26.828.956		47.158.225	7.000.000

ONT- MUNTING	BELGIË	FRANKRIJK	GRIEKEN- LAND	ITALIE	ZWITSER- LAND
50 c.	—			12.087.414	
1 fr.	—			31.593	
2 fr.	—			2.639.218	
totaal	—			14.758.225	
netto	7.800.000	26.828.956		32.400.000	7.000.000
toege- staan	7.800.000 ⁽¹⁾	24.000.000 ⁽²⁾	2.700.000	32.400.000 ⁽³⁾	7.000.000 ⁽⁴⁾
over- dracht		2.926.375,90	1.500.000,10		
rest		97.419,90	4.200.000,10		

(1) Gewoon contingent van 2.800.000 + buitengewoon contingent van 5.000.000.
Voor het aanmunten van deze stukken gebruikte België versleten 5 francs-
stukken voor een totale waarde van 7.258.525 francs.

(2) Gewoon contingent van 16.000.000 + buitengewoon contingent van 8.000.000,
bestemd voor het vervangen van de munten van de Pauselijke Staten.

(3) Gewoon contingent van 12.400.000 + buitengewoon contingent van 20.000.000
dat ter vervanging moest dienen van stukken, geslagen vóór de toetreding
tot de Latijnse Unie.

(4) Gewoon contingent van 1.000.000 + buitengewoon contingent van 6.000.000.

In 1897 werden de contingenten opnieuw verhoogd, hetgeen moge-
lijk was door als basis te nemen 7 fr. per inwoner. Elke lidstaat had
het recht bij het aanmunten voor 3 miljoen in staven te gebruiken ;
de rest moest worden geslagen met versleten 5 francs-stukken. De
meeste landen maakten ook in min of meer grote mate gebruik van
de mogelijkheid om versleten pasmunten te vervangen. Het grootste
deel hiervan circuleerde immers reeds meer dan dertig jaar en was
van een bedankelijke kwaliteit geworden. Aangezien gedetailleerde
gegevens over Griekenland en Italië vooralsnog ontbreken, wordt in
tabel 5 (en ook in de volgende) volstaan met de aanmuntingen van
België, Frankrijk en Zwitserland. Dit laatste land kreeg een verhoging
van 3 miljoen, maar dit bleek al vlug onvoldoende : dit was te wijten
aan de drukke economische activiteit van dit land, de grote aantallen
van deze munten die door de vele toeristen meegenomen werden en het
bergachtig karakter van het land, wat een snelle omloop van munten
in de weg stond. Daarom verkreeg Zwitserland in 1902 de toelating
om 12 miljoen te slaan (zie ook tabel 5).

TABEL 5 — Aanmunting van pasmunt (1898-1908)

AANMUNTING	BELGIE	FRANKRIJK	ZWITSERLAND
50 c.	4.545.000	49.469.324,50	3.700.000
1 fr.	1.606.000	60.207.573	6.400.000
2 fr.	1.600.000	37.723.616	3.500.000
totaal	7.751.000	147.400.513,50	13.600.000
ONTMUNTING	BELGIE	FRANKRIJK	ZWITSERLAND
50 c.	1,436.000	17.393.430,50	
1 fr.	227.000	4.907	
2 fr.	88.000	2.176	
totaal	1.751.000	17.400.513,50	
netto	6.000.000 ⁽¹⁾	130.000.000 ⁽²⁾	13.600.000
toegestaan	6.000.000	130.000.000	15.000.000
overdracht		97.419,90	
rest		97.419,90	1.400.000

(1) België gebruikte hiervoor versleten 5 francs-stukken voor een waarde van
5.752.395 francs.

(2) Frankrijk gebruikte hiervoor versleten 5 francs-stukken voor een totale
waarde van 119.353.407,68 francs en staven voor een bedrag van 3.000.000
francs.

In 1908 werden de contingenten, die tot dan toe slechts in beperkte
mate waren opgetrokken, drastisch verhoogd. Als basis werd nu 16
francs per inwoner gekozen, onder voorwaarde evenwel dat het bedrag
dat jaarlijks kon worden geslagen, de 50 centimes per inwoner niet
mocht overtreffen. België en Frankrijk moesten 5 francs-stukken ge-
bruiken voor het volledige bedrag, Griekenland en Italië gedeeltelijk
5 francs-stukken en gedeeltelijk staven en Zwitserland tenslotte alleen
staven. Bovendien kon België de zilverstukken gebruiken die uitge-
geven waren door de Onafhankelijke Kongostaat tussen 1887 en
1896. Tabel 6 geeft de aanmuntingen van vóór Wereldoorlog I.

TABEL 6 — Aanmunting van pasmunt (1909-1913)

AANMUNTING	BELGIE	FRANKRIJK	ZWITSERLAND
50 c.	7.469.458	28.576.073,50	1.400.000
1 fr.	27.000.000	47.846.256	5.500.000
2 fr.	13.000.000	9.380.530	3.300.000
totaal	47.469.458	85.802.859,50	10.200.000

ONTMUNTING	BELGIE	FRANKRIJK	ZWITSERLAND
50 c.	681.458	4.499.771	435.100
1 fr.	594.000	4.680.027	90.300
2 fr.	54.000	1.001.722	33.900
totaal	1.329.458	10.181.520	559.300
netto	46.140.000 ⁽¹⁾	75.621.399,50 ⁽²⁾	9.640.700
toegestaan	51.900.000	177.900.000	10.800.000
overdracht		97.419,90	1.400.000
rest	5.760.000	102.376.020,40	2.559.300

(1) België gebruikte hiervoor versleten 5 francs-stukken voor een waarde van 41.493.020 en stukken van de Onafhankelijke Kongostaat voor 1.486.099 francs.

(2) Frankrijk gebruikte hiervoor versleten 5 francs-stukken voor een totale waarde van 71.019.303 francs.

De krijgsverrichtingen zetten ook de monetaire overeenkomst van 1908 op de helling. Frankrijk (en waarschijnlijk ook België en Italië) begon op grote schaal munten te slaan met behulp van staven, maar het beloofde na de oorlog 5 francs-stukken om te smelten voor een zelfde gewicht.

Na de oorlog bleek echter al vlug dat een terugkeer tot de vooroorlogse toestand onmogelijk was : België, Griekenland en Italië konden er niet aan denken de aanmunting van zilver te hervatten, en ook Frankrijk moest deze in 1920 staken ; alleen Zwitserland kon zich dit nog veroorloven. Hiertoe verkreeg het de toelating zijn contingent te verhogen tot 28 francs per inwoner. Tabel 7 geeft de aanmuntingen uit deze periode weer.

TABEL 7 — Aanmunting van pasmunt (1914-1923)

AANMUNTING	BELGIE	FRANKRIJK	ZWITSERLAND
50 c.	120.000	100.720.118	7.100.000
1 fr.	21.503.162 ⁽¹⁾	327.087.544	12.300.000
2 fr.	—	157.772.700	11.900.000
totaal	21.623.162	585.580.362 ⁽²⁾	21.300.000

(1) 20.563.162 stukken hiervan werden geslagen te Birmingham, waarschijnlijk met behulp van staven.

(2) Frankrijk gebruikte hiervoor 73.400.117,20 francs in ontmunte Franse pasmunt, 10.348.834,46 in ontmunte Duitse pasmunt en 206.110.912 in versleten 5 francs-stukken. De rest werd met behulp van staven geslagen.

ONTMUNTING	BELGIË	FRANKRIJK	ZWITSERLAND
20 c.		2.504.728,60 ⁽³⁾	
50 c.	215.000	18.108.263 ⁽³⁾	571.800,50
1 fr.	10.049.000 ⁽⁴⁾	78.081.555 ⁽³⁾	892.066
2 fr.	19.000	50.806.238 ⁽³⁾	193.028
totaal	10.283.000	149.500.784,60	1.656.894,50
netto	11.340.162 ⁽⁵⁾	436.079.577,40	29.643.105,50
toegestaan	178.100.000	276.900.000	50.000.000
overdracht	5.760.000	97.376.698,40	2.559.300
rest	172.519.838 ⁽⁶⁾	38.197.121	22.916.194,50

(3) Deze ontmunting betrof de nog circulerende stukken van Napoleon III.

Een totaal bedrag van 72.043.107,20 francs werd tegen 1920 ingetrokken.

(4) Hierin zijn begrepen de 10 miljoen stukken die in 1917 en 1918 te Birmingham werden geslagen.

(5) Bij het slaan hiervan werd gebruik gemaakt van versleten 5 francs-stukken voor een totale waarde van 820.000 francs, gesmolten te Brussel in 1914.

(6) België kreeg in 1920 de toelating om koper-nikkel en munten van 50 c. en 1 fr. te slaan voor Kongo. Tussen 1920 en 1926 sloeg het voor 145.000.000 in deze stukken, hetgeen moest worden aangerekend op het toegestane contingent, waarop eind 1926 dus nog 27.019.838 francs restte. Met de opbrengst van deze slag ontmuntte België in 1920 voor 4 miljoen 5 francs-stukken.

Zwitserland mocht ook de aanmunting van zilveren 5 francs-stukken, welke sinds 1885 was opgeschort, hervatten mits het hiervoor 5 francs-stukken gebruikte van de andere leden, welke het buiten koers had gesteld nadat deze stukken in grote getale het land waren binnengevloed als gevolg van speculatie.

Teneinde te verhelpen aan het nijpend gebrek aan pasmunt in Kongo, werd aan België de toelating gegeven koper-nikkelen stukken van 50 c. en 1 fr. uit te geven. Deze munten waren alleen in de kolonie gangbaar.

Meer en meer groeide het besef dat de Latijnse Unie moest ontbonden worden. België nam hiertoe eind 1925 het initiatief, waarna de verschillende leden hun monetaire vrijheid herwonnen. Hiermede eindigde één van de interessantste perioden uit de monetaire wereld-geschiedenis.

Opmerkingen :

(1) In alle tabellen is het *bedrag* van de verschillende uitgften opgenomen.

(2) Rekening houdend met de aantallen stukken die zijn omgesmolten, kan worden berekend welke de maxima zijn voor de verschillende soorten zilveren pasmunt die nog kunnen overblijven. Aangezien alleen versleten stukken werden omgesmolten, spreekt het vanzelf dat voornamelijk de eerste uitgften

aldus verdwenen zijn. Voor België waren dit de uitgiften van Leopold II, type korte baard en type 1830-1880.

	geslagen	omgesmolten	maximum resterend
50 c.	4.547.392	2.332.458	2.215.474
1 fr.	12.426.314	870.000	11.556.314
2 fr.	16.025.754	142.000	15.883.754
totaal	33.000.000	3.344.458	29.655.542

(3) De auteur wenst de heer Stephen Huston, San Francisco, U.S.A. te danken voor zijn medewerking bij het opstellen van de verschillende tabellen. Lezers die aanvullend cijfermateriaal hebben worden verzocht contact op te nemen met Jan Moens, Colmarstraat 16 te 2700 Sint-Niklaas.

(4) Bibliografie :

- Procès-verbaux de la Conférence monétaire internationale (1865).
- Procès-verbaux de la Conférence monétaire entre la Belgique, la France, l'Italie et la Suisse (1874).
- Procès-verbaux de la Conférence monétaire entre la Belgique, la France, la Grèce, l'Italie et la Suisse (1875).
- Idem (1876, 1878, 1885, 1893).
- Bulletin de Statistique et de Législation comparée (1878-1927).
- Rapport du Commissaire des Monnaies au Ministre des Finances belges (1900-1928).
- Rapport de l'Administration des Monnaies et Médailles au Ministre des Finances de la République française (1927).

Jan MOENS

ERKENDELIIKHEIDS- EN HERINNERINGS- MEDAILLES VAN DE BELGISCHE MAAT- SCHAPPIJEN VAN ALGEMENE VERZEKERINGEN A. G. SECURITAS

We schreven reeds vroeger⁽¹⁾ dat mooie verzamelingen kunnen aan-gelegd worden van medailles die betrekking hebben op het bedrijf, de firma of de dienst waarin men tewerkgesteld is. Ook de verze-keringssektor levert daarvan merkwaardige voorbeelden, zo o.m. voor de maatschappij A. G. Securitas, Brussel.

1

Vrouw die 3/4 naar links gezeten de ene hand legt op een staand kind en in de andere hand een polis houdt waarop

(1) J. LIPPENS, Erkentelijkheids- en Herinneringsmedailles van de Textiel-arbeiderscentrale van België, *Tijdschrift voor Numismatiek* 27, 1977, nr. 6, pp. 181-183.

ASSURANCE/SUR LA VIE. Haar arm steunt op een voet-stuk, versierd met het embleem AG en bedekt met polissen waarop POLICE/D'ASSURANCE/CONTR/IN en AS/C/RIS. Afsnede BRAEMT F.

ASSURANCES GENERALES ETABLIES A BRUXELLES

CONTRE/INCENDIES/ET/SUR LA VIE

(1838, Koninklijke Munt, vermeil, zilver, brons, 48 mm).

Deze medaille werd door de verzekeringsmaatschappij verleend in 3 versies volgens het belang van de bewezen diensten, aan militairen, ambtenaren, geestelijken, brandweperlui en agenten van de maatschappij zelf ter erkenning van hun ijver. Het ging om een gebruik dat vrij algemeen was bij verzekeringsmaatschap-pijen⁽²⁾. Branden en rampen waren de voornaamste oorzaken voor de verlening van de medailles. De maatschappij A. G. zou sinds 1838, jaar waarin de eerste verleningen plaatsgrepen, tot 1844 zowat 500 medailles hebben uitgereikt⁽³⁾.

2. = 1

= 1

COMPAGNIES D'ASSURANCES GENERALES ETABLIES A BRUXELLES

CONTRE/L'INCENDIE/ET/SUR LA VIE/-

(vóór 1880, Koninklijke Munt), vermeil, zilver, brons, 48 mm. Penningkabinet KB.

3. = 2

= 2

MAATSCHAPPIJEN VAN ALGEMEENE ASSURANTIEN***
TEGEN/DEN BRAND/EN OP HET LEVEN/GEVESTIGD/
TE BRUSSEL/-

(vóór 1880, Koninklijke Munt), brons, 48 mm. Penningka-binet KB

De vlotter gestelde Franstalige keerzijde en het bestaan van een overeenkomstige Nederlandstalige⁽⁴⁾ versie van deze medaille laat

(2) O.m. bij : Cie de l'Escaut, Cie de Bruxelles, l'Urbaine Belge, Patria Bel-gica, Les Belges Réunis, Cies Commerciales d'Assurances, l'Union Belge, La Belgique, Le Phoenix, Helvetia, Les Propriétaires Réunis, Securitas, Lion Belge en Le Lloyd Belge.

(3) J. L. GUIOTH, *Histoire Numismatique de la Révolution Belge*, Hasselt, 1844, p. 241, nr. 253, pl. 43.

(4) Ch. PIOT, *Catalogue des Coins, Poinçons et Matrices*, Brussel, 1880, p. 285, nr. 2489. Nr. 2488 blijkt, na controle in de Koninklijke Munt, niet de keerzijde van nr. 1 te hebben maar wél die van nr. 2 : de Franstalige tekst stemt derhalve overeen met de Nederlandstalige. In de uitgave van 1861 van zijn catalogus vermeldt Piot de medaille niet.

vermoeden dat zij medaille nr. 1 heeft vervangen wellicht na 1853 en vóór 1880 ⁽⁵⁾. Evenmin als de eerste medaille kan ze wegens haar bestemming als zeldzaam bestempeld worden ⁽⁶⁾, niettemin worden zelden exemplaren ervan gevonden.

4. COMPAGNIE BELGE D'ASSURANCES GENERALES CONTRE LES RISQUES D'INCENDIE bloem

Een vrouw die 3/4 naar links zit en een weegschaal houdt ; met de andere arm wijst zij over een korenveld naar een inslaande bliksem op een groep huizen waarvan één brandt. Afsnede : ANT. FISCH

Kartouche waarin TMOIGNAGE/DE/RECONNAISSANCE (vóór 1892, Fisch), zilver, brons, 55 mm. Penningkabinet KB.

Rekening gehouden met de keerzijdetekst is deze medaille vermoedelijk de vervangster van nrs. 2 en 3. Het gebruik van een inzetstuk op de keerzijde wijst erop dat zij kan bestaan in het Nederlands, en eventueel ook voor een andere gelegenheid. De medaille moet vóór 1892 ⁽⁷⁾ gedateerd worden. Het is niet bekend tot wanneer zij verleend werd! Mogelijk kan de eerste wereldoorlog een einde gesteld hebben aan de gewoonte om dergelijke erkentelijkheidsmedailles te verlenen.

5

2 vrouwen die 3/4 naar links achter elkaar staan en waarvan de ene een schild en de andere een toorts houdt boven een 3/4 naar rechts op een bank zittende vrouw met een baby in de ene arm en de andere arm om een staand kind geslagen. Op de achtergrond een rijzende zon in een licht bewolkte hemel. Onderaan, langs de rand oplopend G DEVREESE

. .CETTE/MEDAILLE.A/ETE.FRAPPEE/A.L'OCCASION DU/CENTENAIRE/DE.LA.COMPAGNIE/BELGE.D'ASSURANCES/GENERALES.SUR/LA VIE./1824-1924 1924, Fonson, brons, 75 mm. Penningkabinet KB.

(5) Haar bestaan is reeds bekend aan Piot in 1880 (4) maar nog onbekend aan Guioth in 1853 (J. L. GUIOTH, Graveurs en médailles et monnaies : Joseph Pierre Braemt, *Revue Belge de Numismatique* 1853, p. 212, nr. 70).

(6) Het slagmateriaal dat in de Koninklijke Munt bewaard wordt telt niet minder dan 3 voorzijdematrijzen, waarvan één een variante is met POL/i.p.v. POLICE/

(7) Antoine Fisch, de ontwerper van de medaille, stierf te Brussel in 1892. Het is mogelijk dat de medaille in 1874 ingebruik genomen werd ter herdenking van de 50ste verjaardag van de maatschappij.

Luidens de keerzijde heeft de maatschappij met deze medaille haar 100ste verjaardag herdacht. Hoewel oplage en versies niet meer te achterhalen zijn, mag redelijkerwijze ondersteld worden dat de medaille in verschillende metalen, t.w. zilver en brons, is geslagen en in vrij brede kring werd verspreid.

6. PIERRE PLEECK

Buste 3/4 naar links gekeerd. Rechts naast het haar 1952. Op de rechtse schouder RAU

Het embleem van de maatschappij tussen A en G /HOMMAGE AU DIRECTEUR/DE LA/COMPAGNIE BELGE/D'ASSURANCES GENERALES/SUR LA VIE/1902-1952

1952, Fisch, brons, 70 mm. Penningkabinet KB.

7 6

= 6

= 6

= 6

(1952, gegoten, brons, 98 mm).

Deze medaille werd in 2 versies uitgebracht ter huldiging van haar directeur P. Pléeck die in 1952 een halve eeuw dienst telde bij de maatschappij ⁽⁸⁾. De geslagen medailles werden op ruime schaal verspreid en verleend aan externe relaties van de maatschappij, de toekenning van de gegoten medailles integendeel werd beperkt tot personeelsleden van A. G. Beide versies bestaan alleen in brons en met Franstalige tekst.

Merken we tot besluit op dit overzicht van de erkentelijkheids- en herinneringsmedailles van A. G. Securitas op dat de maatschappij blijkbaar bij haar stichting in 1824 geen herdenkingsmedaille heeft uitgebracht. Ook voor haar 150ste verjaardag in 1974 werd geen kunstpenning uitgegeven.

J. LIPPENS

(8) Gegevens verstrekt door de heer P. Pléeck, zoon van de gevierde. J. LIPPENS, Les médailles coulées de Marcel Rau, *Bulletin du Cercle d'études numismatiques* 14, 1977, nr. 4, pp. 79-81.

NUMISMATISCHE TENTOONSTELLING TE ANTWERPEN EN TE BRUSSEL

In de maand december van vorig jaar hadden in ons land gelijktijdig twee numismatische tentoonstellingen plaats, de ene te Antwerpen en de andere te Brussel. Beide tentoonstellingen werden elk

afzonderlijk georganiseerd door een lokale afdeling van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde dat op die manier nogmaals een duidelijk bewijs bracht van zijn ondernemingsgeest en vitaliteit. Op beide manifestaties werden de bezoekers prachtige en bewonderenswaardige numismatische reeksen voorgesteld.

De opening van de Brusselse tentoonstelling had plaats op 7 december in de lokalen van de Bank Brussel Lambert, Regentschapstraat. In de grote lokettenhall van deze instelling stonden een twintigtal toonkasten smaakvol opgesteld. De heer Yves Petit, administrateur en lid van de Beheerraad van de Bank, de heer Maurice Colaert, voorzitter van de Numismates de Bruxelles en de heer Paul De Baeck, voorzitter van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde voerden achtereenvolgens het woord. De bedoeling van de tentoonstelling was in de eerste plaats de bezoeker een algemeen overzicht te geven van wat de numismatiek eigenlijk is en vervolgens het tentoonstellen van kleine homogene ensembles, bijeengebracht door verzamelaars die zich bijzonder toelegden op het vastgestelde thema. Zodoende kon de bezoeker zich een idee vormen van de enorme waaier mogelijkheden die openliggen voor wie iets zoekt te ondernemen. Op een zeer bevattelijke en elegante manier gepresenteerd, werden volgende onderwerpen of thema's tentoongesteld: muntstukken vanaf de oorsprong tot heden, de penningen, de jetons, de mereaux, de muntgewichten, de nood- en belegeringsmunten, de primitieve of niet conventionele munten, de publikaties van de numismatische verenigingen en tevens de grote basis- of referentiewerken die deze onderwerpen behandelen of bestuderen. Naast de catalogus waarin alle tentoongestelde voorwerpen opgenomen zijn, werd eveneens een zeer interessante brochure uitgegeven (*Numismatum, bij de Verzamelaar in de leer of een stukje Geschiedenis*, uitgegeven door de Bank Brussel Lambert met medewerking van « Les Numismates de Bruxelles », Brussel, (1977), 32 blz., ill.).

Op 12 december werd te Antwerpen de tentoonstelling geopend met een perskonferentie en een lunch. Ook deze manifestatie werd georganiseerd in de voornaamste zetel van de Bank Brussel Lambert. Bij die gelegenheid hield de heer Paul De Baeck de openingsrede waarin hij voornamelijk de huidige tendens van de numismatiek behandelde. Als thema voor de tentoonstelling koos men « De munten, medailles en jetons ten tijde van Rubens ». Naast deze stukken, aangebracht door de afdeling Antwerpen van het E.G.M.P., stelde de Bank ook nog een uitgebreide verzameling diverse munten en hedendaagse aanmuntingen of uitgiften tentoon. Ook van deze manifestatie verscheen een catalogus.

Zowel de Antwerpse als de Brusselse tentoonstelling kende een grote toeloop en een welverdiend succes. Beide afdelingen brachten tevens een herinneringspenning op de markt. De Brusselse jeton toont op de voorzijde een reproductie van de kleine groot met Sint-

Michiel, voortaan trouwens het embleem van Les Numismates de Bruxelles, terwijl de Antwerpse penning op de voorzijde het portret van Rubens afbeeldt. Beide jetons hebben op de keerzijde een aangepaste gelegenheidstekst. Deze medailles vergroten de reeds niet geringe reeks penningen uitgegeven door het Europees Genootschap of door haar afdelingen. Eerlang zal in *Tijdschrift voor Numismatiek* een aanvulling verschijnen op de in 1976 gepubliceerde catalogus van voornoemde reeks.

ONUITGEGEVEN MUNTEN VAN MARIA-THERESIA (1740-1780)

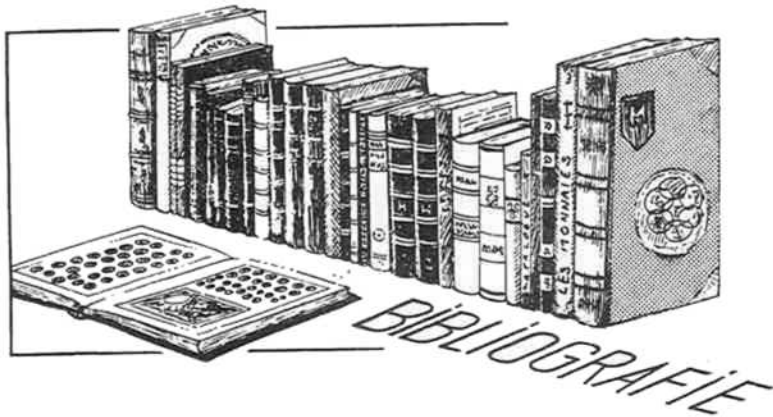
In het tweede volume van de reeks Europapocket ⁽¹⁾, publiceerden we het repertorium van al de ons gekende variëteiten van de munten uit Brabant, Vlaanderen en Luxemburg, geslagen op last van de Oostenrijkse keizerin Maria-Theresia. Sindsdien kunnen we aan dit repertorium volgende variëteiten bijvoegen (de volgnummers verwijzen naar het catalogusnummer):

- 10 b. Dubbele soeverein, Brabant, Brussel, 1758, met de omschriften
MAR.TH.D :G.R. / JMP.G.HUN.BOH.R.
ARCH.AUST.DUX / BURG.BRAB.C.FL.
- 62 d. 1/2 dukaton, Brabant, Antwerpen, 1753, met de omschriften
MAR.TH.D :G.R. / JMP.G.HUN.BOH.R.
ARCH.AUS.DUX / BURG.BRAB.C.FL.
De omschriften van deze munt waren elk afzonderlijk gekend maar voor andere data. Deze voorzijdelegende is terug te vinden op de stukken van 1751, 1752, 1753 en 1754, doch de keerzijdelegende was vooralsnog alleen gekend voor de halve dukatons van 1751.
- 175. 1/2 kroon, Brabant, Brussel, 1764, te koop aangeboden op de veiling Van Alsenoy van 26 februari 1976, nr. 486.
- 178 b. 1/2 kroon, Brabant, Antwerpen, 1756, met de omschriften
hand MAR.THERESIA D :G.R.IMP.GERM.HUNG.BOH.
REG.
ARCH.AUST.DUX.BURG.BRAB.COM.FLAND. datum
- 179 b. 1/2 kroon, Brabant, Antwerpen, 1757, met identieke omschriften als nr. 178 b.
- 218 c. Oord, Brabant, Antwerpen, 1745, in medailleslag.

(1) André VAN KEYMEULEN, *De munten van Maria-Theresia uit de Oostenrijkse Nederlanden 1744-1780*, Uitgeverij Europa, Botermarkt 10, 3290 Diest, 1973.

- 220 d. Oord, Brabant, Brussel, 1745, in medailleslag.
 222 b. Oord, Vlaanderen, Brugge, 1745, in medailleslag.
 234 a. Oord, Brabant, Antwerpen, 1749, type I, in medailleslag.
 234 b. Oord, Brabant, Antwerpen, 1749, met de omschriften
 M.T.D :G.R.JMP.G.H. / B.REG.A.A.D.BURG.
 AD / USUM / BELGII / AUSTRI. / datum. / hand
 235 c. Oord, Brabant, Antwerpen, 1750, in medailleslag.

André VAN KEYMEULEN

TIJDSCHRIFTENNIEUWS

Bulletin du Cercle d'études numismatiques

— 14de jaargang, nr. 4, oktober-december 1977 :

- C. MORRISSON, Du Solidus à l'Hyperpère : dévaluations et déclin de la monnaie d'or byzantine.
 S. SCHEERS, Une monnaie inconnue d'Héraclius (610-641).
 R. WEILLER, Monnaies médiévales prétendument trouvées à Liberchies.
 J. LIPPENS, Les médailles coulées de Marcel Rau.
 R. VOGEELEER, Le nouvel hôtel des monnaies de Bruxelles (2e partie).

« Echo Numismatica » maandelijks tijdschrift Afdeling Tienen

— 9de jaargang, nr. 11, november 1977 :

- G. B. DEVOS, De dubbele adelaar bij de Seldjoeken.
 P. P. SCHRAEPEN, Steeds maar die vervalsingen.
 R. D. RIACH, De aanmuntingen onder de regering van Victoria.

— 9de jaargang, nr. 12, december 1977 :

- G. B. DEVOS, De dubbele adelaar, de Turcomanen en hun munten.
 J. RUMMENS, Grote Belgische graveurs.

J. RUMMENS, Een munt van grote historische betekenis.

P. P. SCHRAEPEN, Kanttekeningen over bankbiljetten van het « Commonwealth ».

P. P. SCHRAEPEN, Geen rustpauze voor de munten.

Een numismatische blik in de wereld.

Maandelijks Tijdschrift voor Numismatiek

« Numismatica Leuven »

— 4de jaargang, nr. 10, oktober 1977 :

Ruillagenda voor de komende weken.

Een merkwaardige veiling van oude munten en penningen te Parijs.

De metaaldetector van Numismatica Leuven.

— 4de jaargang, nr. 11, november 1977 :

Slagaantallen in het Verenigd Koninkrijk.

Uitstap van Numismatica Leuven aan de Muenzenbourse Guernich.

Vele briefjes maken een munt.

Zijn de katalogusprijzen van de Belgische munten wel te betrouwen?

Numismatische tentoonstelling in het nieuw gebouw van de Raiffeisenkas te Leuven.

Reglement voor het ontlene van de metaaldetector van Numismatica Leuven.

— 4de jaargang, nr. 12, december 1977 :

Numismatica Lovaniensia.

Munten als talisman in de Griekse Oudheid.

Lijst van de boeken in onze bibliotheek.

Muntenveiling te Brussel op 5 november 1977.

De jongste muntenveiling die in ons land plaats had (experten van Sobelar) bracht nogmaals bevestiging van de geleidelijke terugkeer naar « redelijke » prijzen en het systematisch wraken van stukken van minderwaardige kwaliteit.

Overzicht van een paar behaalde prijzen :

Verenigde Belgische Staten-1790-gulden 2de type-TTB :	16.000 BF
Verenigde Belgische Staten-1790-10 stuivers 2de type-TTB/SUP :	17.000 BF
België-Leopold I - 1 frank 1833-SUP :	30.000 BF
België-1965 - gouden medaille 1000 jaar Brusselse Munt-TTB/SUP :	5.000 BF
Klein Azië-Ionië-Lesbos-1/6 stater uit elektrum-SUP :	45.000 BF
Byzantium-Theodosius II - solidus-TTB/SUP :	35.000 BF
Cugnon-Jan Theodoor van Löwenstein-daalder 1623-SUP :	55.000 BF
Brabant-Albrecht en Isabella-1/4 gulden 1601-TB :	40.000 BF
Doornik-Filips IV-1/2 patagon 1647-TB/TTB :	14.000 BF

Productie van de Belgische munten 1976.

De Koninklijke Munt van België deelde ons volgende slagaantallen mee voor het dienstjaar 1976.

	<i>Nederlandstalig omschrift</i>	<i>Franstalig omschrift</i>
250 frank	1.000.000	1.000.000
10 frank	7.500.000	7.500.000
5 frank	7.500.000	7.500.000
1 frank	18.000.000	18.000.000
50 centiem	8.000.000	8.000.000

Zoals men kan opmerken zijn deze cijfers nogal verschillend van de slagaantallen die indertijd door de Minister van Financiën openbaar gemaakt werden (zie *Tijdschrift voor Numismatiek* 1976, blz. 68).

Reeksen « Fleurs de Coins » België 1977.

De Regie der Posterijen, Afdeling 1.3.0.2 Numismatiek, 1000 Brussel deelt mee dat zij gelast werd met de verkoop van de reeksen muntstukken « F.D.C. » België 1977.

Samenstelling :

Elke reeks bevat 8 muntstukken, vier met Nederlandstalig omschrift en vier met Franstalig :

- 10 frank - zuiver nikkel - 8 g - 27 mm.
- 5 frank - koper-nikkel - 6 g - 24 mm.
- 1 frank - koper-nikkel - 4 g - 21 mm.
- 50 centiem - brons - 2,75 g - 19 mm.

De muntstukken dragen het jaartal 1977 en worden aangeboden in een bijzonder schrijn. Het aantal reeksen werd vastgesteld op 50.000.

Prijs :

De prijs van de reeks bedraagt 115 BF. Hij omvat : 1) de nominale waarde van de stukken : 33 BF en 2) de waarde van het schrijn, de kosten voor de speciale behandeling, verpakking en verzending : 82 BF.

Betalingswijze :

Bestellingen zullen slechts uitgevoerd worden na ontvangst van het overeenstemmend bedrag. Betalingen kunnen gedaan worden door storting of overschrijving op postrekening-courant nr. 000-0055985-16 van de Regie der Posterijen - Afdeling 1.3.0.2 - Numismatiek - 1000 Brussel.

Benevens het aantal bestelde reeksen dienen naam, voornaam en volledig adres in drukletters vermeld.

Verzendingen :

De reeksen zullen per aangetekende zending zonder bijkomende kosten en naar gelang de dienstmogelijkheden worden verzonden.

Opmerking :

De aandacht van de kopers wordt gevestigd op het feit dat de Belgische wet verbiedt de muntstukken door te verkopen tegen een prijs die hoger is dan hun wettelijke waarde of tegen een of andere premie, zolang deze stukken wettelijk gangbaar zijn of in de openbare kassen worden aangenomen.

Penning « Brussel, hart van Europa ».

Deze medaille sluit aan bij een reeds eerder uitgebrachte penning met op de voorzijde de Iris, welke voorheen in het oude stadsgedeelte van Brussel bloeide en met op de keerzijde Sint-Michiël, patroon van de stad (zie *Tijdschrift voor Numismatiek* 1977, blz. 138 en 171-172).

Naast de twee torteltjes, symbool van de ontmoeting en de vriendschap, staan op de keerzijde van de tweede penning de gebouwen van de E.G. in Brussel afgebeeld, waarmee de 20ste verjaardag van de ondertekening van het Verdrag van Rome in herinnering wordt gebracht.

Het initiatief voor de uitgifte van deze stukken werd genomen door de heer Jos Philippen van de kunstuitgeverij Europa, Botermarkt 10 te Diest. De motieven werden ontworpen door mevrouw Francine Somers-Tytgat en de N.V. Fibru-Fisch staat in voor het slaan van de penningen die worden verkocht in alle kantoren van de Kredietbank.

De gouden en zilveren versie van de penning kunnen door inschrijving besteld worden tot uiterlijk 28 februari 1978.

Technische gegevens van de gouden penning: gehalte 900/1000, 9 g, 24 mm, verkoopprijs 4.248 BF (BTW inbegrepen); zilveren penning: gehalte 999/1000, 26 g, 35 mm, verkoopprijs 1.003 BF (B.T.W. inbegrepen).

Afdeling Leuven : ruilbeurs van 1 mei 1978.

De heer Luc Davit, secretaris van Numismatica Leuven, deelt mee dat voor de internationale ruilbeurs van 1 mei 1978 de prijs voor de tafelverhuring vastgesteld werd op *150 frank per meter* in plaats van 100 frank zoals verkeerdelijk medegedeeld werd in *Tijdschrift voor Numismatiek* 1977, blz. 202.

Afdeling Tubize : uitgifte van een penning.

Ter gelegenheid van de numismatische dag van 19 maart 1978, zal door de afdeling Tubize een zilveren penning op de markt gebracht worden. Naar alle waarschijnlijkheid zal de oplage beperkt worden tot 200 exemplaren. De penning kan schriftelijk besteld worden bij de sekretaris van de afdeling, de heer Christian Groyne, avenue Gaston Mertens 15 te 1430 Wauthier-Braine.

Afdeling Mons : adreswijziging.

Vanaf heden worden de vergaderingen van de afdeling Mons opnieuw gehouden in het lokaal « Aux Armes de Bootle », rue de Nimy te Mons.

Internationale numismatische salons van Parijs.

De Société Numismatique de Paris et de sa Région deelt mee dat haar 18de en 19de numismatisch salon respectievelijk op zaterdag 1 april en zaterdag 28 oktober 1978 zullen doorgaan in het hotel P.L.M. Saint-Jacques, boulevard Saint-Jacques 17 te Parijs. Voor nadere inlichtingen kan men terecht bij mevrouw Charton, rue Désiré Charton 4 te F-93.100 Montreuil (tel. 287.00.93, na 18 u.).

Reeksen « Fleurs de Coins » Frankrijk 1977.

De onderneming Numismatic International Belgium, Frère Orban-laan 409 te 9000 Gent deelt mee dat de reeksen « F.D.C. » Frankrijk 1977 kunnen besteld worden tegen 1.300 BF per reeks (alle onkosten inbegrepen). Elke reeks bevat 9 muntstukken waaronder het zilverstuk van 50 francs, type « Le peuple Hercule », ontworpen door Augustin Dupré en het stuk van 10 francs uit koper-nikkel-aluminium, gegraveerd door Georges Mathieu. Bestellingen gebeuren door storting of overschrijving van het overeenkomstig bedrag op rekening nummer 570-0202819-50 van bovenvernoemde onderneming.

VRAAG EN ANTWOORD

1. Wie kent deze Belgische private munt?

Deze private munt ter waarde van 1 frank is uit grijskleurige plastiek vervaardigd. Wie bezorgt ons de identifikatie en eventueel andere interessante inlichtingen omtrent deze munt? Antwoorden aan de redactie te sturen.

2. Gezochte jetons.

De heer E. Doty Coy, wonend 811 East Irwinestreet te Richmond, NY 40475, U.S.A. zoekt jetons van handelsondernemingen, van mijnen, oude kasbons, bons van de Secessieoorlog, enz. Belangstellenden worden verzocht met hem in kontakt te treden.

RUILBEURZEN

Wie richt in
Wat

Waar.
Wanneer

Cercle Numismatique de Tubize.
grote ruilbeurs ter gelegenheid van het
10 jarig bestaan van de afdeling.
Salle du Gymnase te Tubize.
zondag 19 maart 1978.

<i>Prijs deelneming</i>	150 BF per meter tafel te storten op rekening nr. 635-2413401-92 van de Cercle Numismatique de Tubize. De reservatie wordt slechts definitief na ontvangst van de deelnemingsprijs.
<i>Faciliteiten</i>	bar, gratis tombola.
<i>Wie richt in Wat Waar</i>	Numismatica Leuven. internationale muntenruilbeurs. in de zaal van de Tuinbouwschool, Mechelsevest te Leuven.
<i>Wanneer</i>	maandag 1 mei 1978 van 9 tot 16 u.
<i>Reservatie</i>	tot 15 april 1978.
<i> schriftelijk</i>	Davit Luc, Rigessel 35, 3111 Wezemaal.
<i> telefonisch</i>	016/22.78.14 (J. Vanhorebeek).
<i>Prijs deelneming</i>	150 BF per meter tafel te storten op bankrekening nr. 230-0162548-93 Generale Bankmaatschappij.
<i>Faciliteiten</i>	parking, bar, buffet te plaatse, tombola.

TE WEERHOUDEN DATA

5 maart 1978	internationale ruilbeurs te Tilburg (Beekse Bergen).
19 maart 1978	numismatische dagen te Nivelles en te Tubize.
1 april 1978	internationaal numismatisch salon van de Société Numismatique de Paris et sa Région, te Parijs.
1-2 april 1978	numismatisch salon van de Association Numismatique de Bourgogne, te Dijon.
30 april 1978	internationale ruilbeurs te Ciney.
1 mei 1978	internationale ruilbeurs te Leuven.
16-17 september 1978	numismatisch salon van de Association Numismatique de Marne et Morin, te Meaux.
1 oktober 1978	internationale ruilbeurs te Tilburg (Beekse Bergen).
28 oktober 1978	internationaal numismatisch salon van de Société Numismatique de Paris et sa Région, te Parijs.
11 november 1978	internationale ruilbeurs te Tienen.
26 november 1978	internationale ruilbeurs te Tilburg (Beekse Bergen).

JEAN ELSEN

NUMISMAAT

Munten - Penningen

Numismatische Boeken en Benodigdheden

PERIODIEKE LIJSTEN OP AANVRAAG

Specialiteiten

Munten van Rome, Byzantium, de Kruistochten, Armenië, Georgië, de Arabieren, de Turkomannen, Rusland, Polen, Duitsland, Heilig Roomse Rijk, Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, België, Luxemburg, Nederland.

Ik gelast mij ook met het opsporen van zeldzame munten.

Openingsuren : van maandag tot zaterdag van 12 tot 19 u.

Ahornbomenstraat 1-3 1040 Brussel

TEL. : 02-640.24.78